

บทที่ 5

วิเคราะห์ปัจจัยทางการเมืองและเศรษฐกิจกับการดำรงตำแหน่งกำนันในจังหวัดชลบุรี

จากผลการศึกษาในบทที่ 4 ทั้งในส่วนของการสัมภาษณ์รวมทั้งจากแบบสอบถามที่ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกำนันเอง เกี่ยวกับลักษณะทางประชากรของกำนัน และความคิดเห็นบางประเด็นของกำนัน โดยที่ให้นำข้อมูลทั้งสองส่วนนี้มาวิเคราะห์หาข้อสรุปตามข้อสมมติฐานว่า การดำรงตำแหน่งกำนันมีผลมาจากปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเมือง จากระดับท้องถิ่นถึงระดับชาติ" ซึ่งอาศัยแนวความคิด หรือทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องรวมทั้ง ข้อมูลทางด้านทฤษฎีต่าง ๆ ที่มีอยู่ มาประกอบอีกด้วย โดยได้ผลจากการวิเคราะห์ดังนี้

5.1 เพื่อพิสูจน์ว่า การดำรงตำแหน่งกำนันนั้นมีผลมาจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ

โดยแยกประเด็นออกเป็น

- 1) การเป็นกำนันจะได้ผลประโยชน์จากการเป็นหัวหน้าคณะโดยจะได้รับผลตอบแทนในรูปของผลประโยชน์ต่าง ๆ

ผลจากการสัมภาษณ์นั้น ทำให้ทราบถึงว่า การเป็นกำนันนั้นมักจะเป็นหัวหน้าคณะให้กับนักการเมืองในระดับต่าง ๆ เป็นแนวทางหนึ่งที่ได้ผลตอบแทนในรูปของผลประโยชน์ต่าง ๆ คือ การเป็นกำนันนั้นจะได้ผลประโยชน์ส่วนของการได้เป็นหัวหน้าคณะให้กับผู้ที่สมัครในตำแหน่งต่าง ๆ ซึ่งตั้งแต่ท้องถิ่นถึงระดับชาติ โดยที่ผู้สมัครเหล่านั้นต้องอาศัยกำนัน หัวหน้าคณะในการหาเสียงหรือแจกข้าวของต่าง ๆ ซึ่งผู้ใหญ่บ้าน-กำนันจะเป็นผู้ทำหน้าที่ได้อย่างดี เพราะเป็นผู้ที่ใกล้ชิดและประชาชนจะให้ความเชื่อใจมากที่สุด ซึ่งผลจากส่วนนี้ได้สอดคล้องจากการตอบแบบสอบถามของกำนันว่า ในความสัมพันธ์กันระหว่าง กำนันกับลูกบ้านนั้น มีความสัมพันธ์กันในปริมาณค่อนข้างมาก คือถ้าในระดับหมู่บ้านแล้วนั้น กำนันคิดว่าลูกบ้านในหมู่บ้านของตนรู้จักกับตนในฐานะกำนัน ร้อยละ 91-100 ของหมู่บ้าน ถึงร้อยละ 90 ส่วนในระดับตำบลพบว่ารู้จักกับตนในฐานะกำนัน ร้อยละ 91-100 ของตำบล ถึงร้อยละ 73.3 ซึ่งค่อนข้างมากพอสมควร จะเป็นประโยชน์แก่กำนันเอง ในเรื่องของการค่าตอบแทนจะได้จากผู้สมัคร

ซึ่งจากผลเหล่านี้ได้ตรงกับแนวความคิดระบบโครงสร้างอำนาจอุปถัมภ์ ของ Scott (อ้างถึงใน พิทยารัตนดิถก ณ ภูเกิต ,2533) กล่าวว่าระบบอุปถัมภ์เป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนสองกลุ่มที่เอื้อประโยชน์ต่อกันในที่นี้ก็คือ นักการเมืองเอื้อประโยชน์ให้กับกำนัน โดยให้ประโยชน์ต่าง ๆ ตอบแทนไม่ว่าจะเป็นสิ่งของต่าง ๆ

กำหนดเองก็จะให้ประโยชน์โดยเป็นหวัคะเนนหาเสียงให้กับนักการเมือง คือทั้งคู่ต่างเอื้อหนุนซึ่งกันและกันใน เรื่องของผลประโยชน์

นอกจากนี้ มีความสอดคล้องกับแนวความคิดกับการแลกเปลี่ยน โดย Blau ได้เสนอทฤษฎี การแลกเปลี่ยน ซึ่งได้ให้ความหมายของการแลกเปลี่ยนทางสังคมว่า เป็นการกระทำโดยสมัครใจ ของบุคคลที่ถูกจูงใจ โดยผลตอบแทนที่คาดว่าจะได้รับจากผู้อื่น บุคคลกระทำการใดก็ตามย่อมหวังผลกำไรหรือรางวัลตอบแทนจากการมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น

รวมถึงมีความสอดคล้องกับข้อมูลหตุยภูมิจากการศึกษา เช่น จากหนังสือพิมพ์มติชน ฉบับที่ 16 สิงหาคม 2534 หน้า 1 และ 23 ที่ว่า “ปลัดจังหวัดเตือนผู้ใหญ่บ้าน-กำนัน เลิกเป็นหวัคะเนนก่อนหวัขาด โดย ปลัดจังหวัดชลบุรีแฉแลก กำนัน-ผู้ใหญ่บ้าน ตัวร้ายเป็นหวัคะเนนผู้มีอิทธิพลในเวลาเลือก ส.ส. “

เมื่อเวลา 09.00 น. วันที่ 14 สิงหาคมนี้ ที่ห้องประชุมชั้น 3 สำนักงานเทศบาลเมืองชลบุรี ได้มีการฝึกอบรมอาสาสมัครป้องกันภัย ฝ่ายพลเรือน (อปพร.) จำนวน 200 คน ในการนี้ นายนาวัน ชันธิรัฐ ปลัด จังหวัดชลบุรี ได้กล่าวบรรยายเรื่องอุดมการณ์ประชาธิปไตย ตอนหนึ่งว่า ในการเลือกตั้งแต่ละครั้ง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มักให้ความร่วมมือต่อทางราชการน้อยมาก แทนที่จะมีการมุ่งเสริมให้ประชาชนได้เลือกขายเสียง กลับกลายเป็นว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในจังหวัดชลบุรีเป็นหวัคะเนนในการซื้อเสียง ขายเสียงให้แก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งเอง

นายชมพู กาญจนาค ประธานอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนเขตเทศบาลเมืองชลบุรีกล่าวว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในชลบุรีเป็นตัวร้ายกาจที่สุดในการเลือกตั้งแต่ละครั้ง ไปรับเงินหวัคะเนน โดยกำนันได้รับค่าเป็นหวัคะเนน รายละ 200,000 บาท ผู้ใหญ่บ้านรับรายละ 100,000 บาท แล้วเอาไปแจกจ่ายให้ลูกบ้าน รายละ 200 บาท หากชาวบ้านรายใดไม่ยอมไปลงคะแนนให้ก็ใช้วิธีการข่มขู่จะเอาชีวิต และจากบทความของ สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ เดือนกันยายน พ.ศ. 2530 หน้า 16 ในหัวข้อ “เลือกตั้งซ่อม ยโสธร สกปรก บริสุทธ์” ได้มีข้อความตอนหนึ่งที่เกี่ยวข้องว่า อำนาจและอิทธิพลของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ทำให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรติดต่อกขอความร่วมมือและความช่วยเหลือ จากกำนัน ผู้ใหญ่บ้านให้เป็นหวัคะเนนช่วยหาเสียง โดยมีเงินทอง สิ่งของเป็นเครื่องตอบแทน

ซึ่งจากผลการวิจัยและข้อเสนอแนะที่กล่าวมา จึงสรุปได้ว่า กำนันส่วนหนึ่งมีผลประโยชน์จากการเป็นหัวหน้า หรือเป็นฐานเชื่อมระหว่างนักการเมืองกับประชาชนในพื้นที่ซึ่งมีสิทธิเลือกตั้ง โดยกำนันได้ผลประโยชน์ต่าง ๆ ตอบแทน จึงน่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ชักจูงให้เข้ามาสู่ตำแหน่งกำนัน

2. ใช้ตำแหน่งหาประโยชน์ในการประกอบอาชีพหรือเป็นช่องทางในการหาประโยชน์เข้าตนเอง

จากการสัมภาษณ์พบว่า กำนันใช้ตำแหน่ง ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในทางราชการหาผลประโยชน์เข้าตนเอง บางคนเป็นผู้รับเหมาเสียเอง จะทำให้มีโอกาสในการรับเหมามากขึ้น โดยเฉพาะในตอนนี้กำนันก็จะเป็นประธานสภาตำบลโดยตำแหน่ง และหากเป็น อบต. ก็เป็นประธาน อบต.เอง กำนันจะสวมหมวก 2 ใบ และมีโอกาสบริหารงบประมาณด้วยตนเอง หากเป็นผู้รับเหมาเองก็จะมีโอกาสทำงานนั้นได้ง่ายขึ้น ซึ่งผลจากการสัมภาษณ์ส่วนนี้ มีความสอดคล้องกับผลจากแบบสอบถามที่ว่า อาชีพของกำนันในปัจจุบันเป็นอาชีพรับเหมาก่อสร้างถึงร้อยละ 58.3 โดยที่มีอาชีพค้าขายมากที่สุด คือ ร้อยละ 63.3 โดยที่ที่ก่อนจะเป็นกำนันมีอาชีพรับเหมาก่อสร้างและค้าขายเพียงร้อยละ 21.7 และ 30.0 โดยมีการเปลี่ยนแปลงอาชีพมาเป็นผู้รับเหมามากที่สุดของผู้มีการเปลี่ยนแปลงอาชีพ รวมถึงงบประมาณ รายได้ของตำบลส่วนใหญ่ ก็มักจะนำมาพัฒนาในรูปแบบของการก่อสร้างสาธารณะประโยชน์มากที่สุด เป็นช่องทางหนึ่งที่ผู้รับเหมาจะหาผลประโยชน์ นอกจากนี้ยังมีงบประมาณต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสิ่งก่อสร้างของแต่ละท้องถิ่นอีกมาก เช่น งบส.ส. งบประมาณของส่วนราชการต่าง ๆ ที่มีอยู่มากมาย โดยเฉพาะในจังหวัดชลบุรีเป็นจังหวัดที่มีการพัฒนามาก งบประมาณย่อมจะมากตามไปด้วย อย่างเช่น เฉพาะในงบของงานพัฒนาชุมชน จังหวัดชลบุรี ในปี 2539 มีถึง 178,032,550 ล้านบาท ซึ่งล้วนแต่เป็นงบการก่อสร้างและปรับปรุงทั้งสิ้น คือ

-งานสาธารณสถาน	99,085,000 บาท
-โครงการปรับปรุงสะพานไม้เป็นสะพาน คสล.	10,610,000 บาท
-งานบูรณะลาดยางทางหลวงท้องถิ่น	38,570,000 บาท
-โครงการก่อสร้างถนนโดยใช้แรงงานเป็นหลัก	12,569,550 บาท
-ก่อสร้างถังเก็บน้ำคอนกรีต ขนาด 20 ลบ.ม.	2,480,000 บาท
-งานโยธาธิการจังหวัด	2,098,000 บาท
-งานสาธารณสร้างถนน (ถนน คสล.)	11,600,000 บาท

ในงานวิจัยได้นับเน้นที่การหาผลประโยชน์จากอาชีพกำนันที่รับเหมาก่อสร้างหรืออาชีพที่เกี่ยวข้อง
เนื่องมาจาก เป็นอาชีพที่ผู้สัมภาษณ์หลายคนได้อ้างอิงถึงผลประโยชน์ตอบแทนว่า การเป็นกำนันและเป็นผู้รับ
เหมาสามารถเอื้อประโยชน์ต่อกันได้ และเป็นอาชีพที่มีความเด่น ในเรื่องของการทำงานมีการเปลี่ยนแปลง
อาชีพมาเป็นผู้รับเหมากันมาก ดังผลจากแบบสอบถามข้างต้น รวมไปถึงอาชีพนี้เป็นอาชีพที่สามารถสร้างรายได้
เป็นจำนวนมากในระยะเวลาอันสั้น เพราะแต่ละโครงการก็มีมูลค่าค่อนข้างมาก ส่วนอาชีพอื่น ๆ ก็อาจจะมีการ
เอื้อประโยชน์จากการเป็นกำนันด้วยก็ได้ แต่ในการวิจัยในครั้งนี้ไม่สามารถมีหลักฐานพอที่จะสรุปได้

และจากการรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับผู้มีอิทธิพลและหวัคະเนนกับการเลือกตั้งนั้นพบว่า
ปัจจัยที่เอื้อให้ผู้มีอิทธิพลสามารถมีบทบาทดังกล่าวได้มากกว่าเป็นแค่คนเลงตามความนิยมของวัฒนธรรมหรือ
ตำแหน่งผู้นำท้องถิ่นระดับกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านธรรมดา ๆ นั้นจะเป็นปัจจัยทางเศรษฐกิจ คือการเป็นเจ้าของ
ธุรกิจขนาดใหญ่ในจังหวัดนั้น ๆ หลาย ๆ อย่าง หรือมีสาขาครอบคลุม ไปหลายจังหวัดโดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจ
การของผู้มีอิทธิพลเหล่านี้มักจะเป็นลักษณะที่มีการผูกขาดหรือเป็น กิจการประเภทยกสิทธิ์ เช่น เรื่องของการ
ค้าสุรา บุหรี่ ปาไม้ เหมืองแร่ หรือในระดับเล็กลงมา ก็อาจเป็นเรื่องของการทำโรงฆ่าสัตว์ การส่งสัตว์ออก
จำหน่ายต่างประเทศ

ซึ่งเหตุผลหนึ่งจากการหาผลประโยชน์ จากการดำรงตำแหน่งนั้น จะมีมากขึ้น ส่วนหนึ่งน่าจะเป็น
ปัจจัยของสิ่งแวดล้อม(ทรัพยากรต่าง ๆ) ภายในจังหวัด ซึ่งพื้นที่ที่มีทรัพยากรหรือผลประโยชน์ต่าง ๆ มาก
โดยเนื่องมาจากจังหวัดชลบุรีเป็นจังหวัดที่มีความเจริญและการพัฒนาอย่างรวดเร็ว จากการศึกษาดังแผนแม่
บท เพื่อพัฒนาภาคกลางตอนบน ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กับองค์กร
ความร่วมมือระหว่างประเทศญี่ปุ่น (ไจก้า) พบว่าในความเจริญของจังหวัดชลบุรีนี้ ส่วนหนึ่งมาจากสถานที่ตั้ง
ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพฯนัก อยู่ในรัศมีของการได้รับอิทธิพลการกระจายความเจริญมาจากกรุงเทพฯ โดยได้
จัดให้เมืองชลบุรี เป็นเมืองศูนย์กลางความเจริญ รวมทั้งมีทรัพยากรต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรแร่ และวัสดุ
ก่อสร้าง ทรัพยากรน้ำ ที่ค่อนข้างจะสมบูรณ์ มีสถาบันการศึกษาทุกระดับ และแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่สำคัญ
คือชายหาดพัทยา เป็นส่วนที่สามารถหารายได้เป็นอันดับที่ 2 รองจากการอุตสาหกรรม (รายละเอียด ในบทที่
3)

ซึ่งจากผลการวิจัยและข้อสนับสนุนต่าง ๆ ที่กล่าวมาไม่ว่าจะเป็นอำนาจหน้าที่ ของกำนันโดยตำแหน่ง
โอกาสที่เอื้ออำนาจ การประกอบอาชีพ และจากการที่จังหวัดชลบุรีมีทรัพยากรอย่างอุดมสมบูรณ์

มีการขยายตัวของจังหวัดเพื่อรับความเจริญทางด้านต่าง ๆ ทำให้จังหวัดนั้นมีงบประมาณต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก และเน้นไปที่การพัฒนาและการก่อสร้าง กำหนดก็จำเป็นที่จะต้องเกี่ยวข้องกับงบประมาณต่าง ๆ ที่เข้ามาสู่ท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้ก็น่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่น่าเข้ามาสู่การดำรงตำแหน่งกำหนด

5.2 เพื่อพิสูจน์ การดำรงตำแหน่งกำหนด นั้นมีผลมาจากปัจจัยทางการเมือง

1) กำหนดจะใช้ตำแหน่งที่ทางราชการกำหนดเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกันทางการเมืองระหว่างผู้มีอำนาจทางการเมืองที่สูงกว่ากับประชาชน เพื่อพึ่งพากันไปในด้านต่าง ๆ

จากผลการศึกษาการสัมภาษณ์ ในส่วนที่เกี่ยวข้องจะเห็นได้ว่า การที่เข้ามาเพื่อจะเริ่มเข้าดำรงตำแหน่งกำหนด ซึ่งเป็นตำแหน่งที่มีอำนาจที่ทางราชการกำหนดมากกว่าการเป็นผู้ใหญ่บ้าน ทำให้บทบาทและความสำคัญต่างๆ ต่อสังคมโดยทั่วไปตามมา การที่จะหวังในตำแหน่งทางการเมืองที่สูงขึ้นไปกว่านี้สำหรับในจังหวัดชลบุรีมีน้อยมาก เพียงแต่หวังที่จะใช้ตำแหน่งของตนให้เป็นประโยชน์มากที่สุด ในการเชื่อมโยงระหว่างตนกับตำแหน่งทางการเมืองที่สูงขึ้นไป และตำแหน่งของตนกับการเชื่อมโยงกับประชาชน

ซึ่งจากผลการสัมภาษณ์นั้นก็ได้นำผลจากแบบสอบถามมาอ้างอิงด้วย โดยผลจากแบบสอบถามเกี่ยวกับการได้รู้จัก/มีความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองกับกำหนด ซึ่งพบว่า ในการได้รู้จักกับส.จ. ในอำเภอของตนนั้นเป็นลักษณะการรู้จักเป็นการส่วนตัวมากที่สุดถึงร้อยละ 65.0 ส่วน ส.จ. นอกอำเภอนั้นก็เช่นเดียวกัน ส่วน ส.จ. ในอดีต มีความสัมพันธ์ในลักษณะที่ต้องทำงานประสานกันมากที่สุด คือ 53.3 ซึ่ง ส.จ. ส่วนใหญ่แล้วมักจะมีการสมัครซ้ำคือ เป็นส.จ. อยู่แล้ว และมาลงสมัครอีกในสมัยต่อมา จากความสัมพันธ์ ของผลที่ออกมาจากแบบสอบถามน่าจะเป็นในลักษณะที่ว่า ส.จ. ที่ได้ในสมัยต่อมาน่าจะมีความสัมพันธ์ในลักษณะส่วนตัวกับกำหนดในลักษณะที่รู้จักกันเป็นการส่วนตัว จะมีโอกาสที่จะได้เป็นส.จ. ต่อไปได้มากกว่า

ส่วนความสัมพันธ์ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกับกำหนดนั้น ส่วนใหญ่แล้วก็จะรู้จักกับ ส.ส. ในเขตของตนเองเกือบร้อยเปอร์เซ็นต์ และในความสัมพันธ์ของ ส.ส. ในเขตกับกำหนดนั้นก็มีความสัมพันธ์ เช่นเดียวกับ ส.จ. คือส่วนใหญ่แล้วความสัมพันธ์เป็นการรู้จักเป็นการส่วนตัวอยู่ก่อนแล้ว มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 68.4

ซึ่งในความสัมพันธ์ของการเข้ามาในตำแหน่งกำหนดกับปัจจัยการเมืองนั้น น่าจะเป็นผลมาจากการเข้ามาในตำแหน่งเพื่อได้มาเริ่มเข้ามามีบทบาทสู่ตำแหน่งในสายภูมิภาค คือตำแหน่งกำหนด ที่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายกำหนด และตำแหน่งหน้าที่ตามสายท้องถิ่น คือเป็นประธานสภาตำบล ในหน้าที่ที่มีสายสัมพันธ์กันกับ

สมาชิกสภาจังหวัด สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร นักธุรกิจ ข้าราชการ ผู้ที่มีอิทธิพล โดยจากการที่มีตำแหน่งเป็น กำนัน ไม่ว่าจะจากการติดต่อประสานงานกันในฐานะเป็นเจ้าของพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับชาวบ้านมากจนกลายเป็นความสนิทสนมส่วนตัว โดยในที่นี้ขอเน้นกับคำว่าในตำแหน่ง คือส่วนมากแล้วไม่ว่าใครจะมาดำรงตำแหน่ง กำนันก็มักจะมีลักษณะดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งจากการที่กล่าวมานี้ น่าจะสอดคล้องกับแนวความคิดของ ระบบโครงสร้างอำนาจอุปถัมภ์ (Patron-Client System) โดยที่ อุดิน ระพีพัฒน์ ได้มองการรวมกลุ่มทางการเมืองและลักษณะโครงสร้างแบบอุปถัมภ์และลูกน้องมีประเด็นที่ตรงกับผลการศึกษา คือ

คุณค่าทางสังคมไทย ตั้งอยู่บนคุณค่าความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นหลัก ดังนั้น ผู้อุปถัมภ์ จึงมีคุณสมบัติ เป็นไปตามความคาดหวังของผู้ที่เป็นลูกน้อง เช่นการให้ความช่วยเหลือ ความเป็นลูกพี่ นักเลง ความเกรงใจ บุญคุณ ความเคารพอาวุโสและความใกล้ชิด จึงเป็นคุณค่าที่จะนำมาพิจารณาในลักษณะการเมือง และยังตรงกับผลงานวิจัยของปรกรณ์ สุวรรณ ในเรื่อง การหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในความสัมพันธ์ระหว่างกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กับนักการเมืองระดับชาติ/ท้องถิ่น กับประชาชน พบว่า ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กับนักการเมืองระดับชาติ/ท้องถิ่น เป็นการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ในรูปแบบอุปถัมภ์-ลูกน้อง โดย นักการเมืองจะให้ความช่วยเหลือแก่กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในการพัฒนาท้องถิ่น ในขณะที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้านนี้จะ ช่วยสร้างความนิยมแก่นักการเมือง ที่ช่วยเหลือท้องถิ่นตน นั่นก็คือสิ่งเหล่านี้จึงกลายเป็นปัจจัยของการเข้ามา เป็นกำนันของกำนันอันมาจากการเมืองด้วยประการหนึ่งตามสมมติฐาน

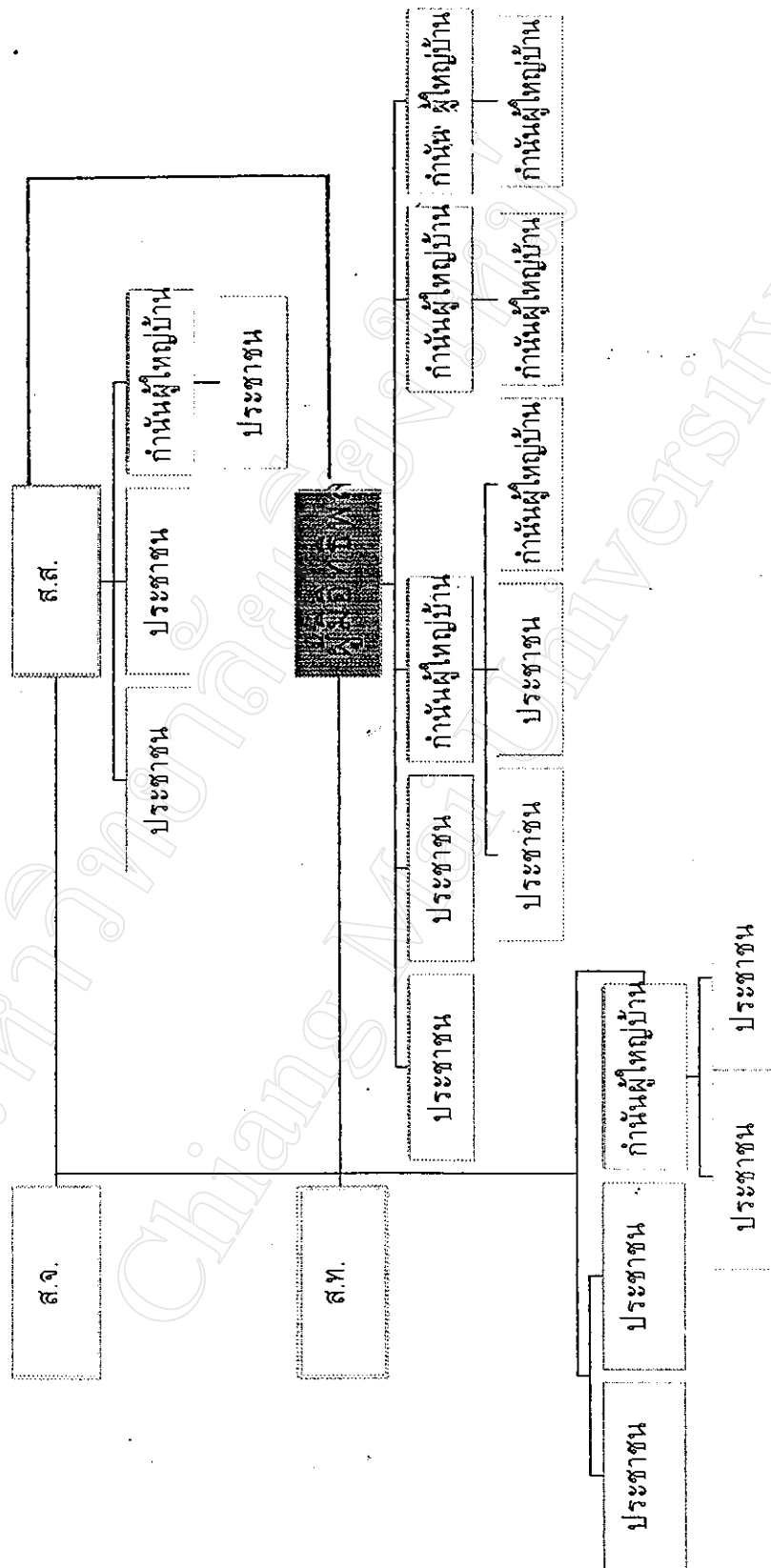
2) มีความสัมพันธ์ของผู้มีอิทธิพลเข้ามาเกี่ยวข้อง ในการดำรงตำแหน่งกำนัน

นอกจากความสัมพันธ์ของปัจจัยทางการเมืองกับการดำรงตำแหน่ง กำนันนี้มีความสัมพันธ์ โดยที่ กำนันเป็นพื้นฐานให้กับนักการเมืองในระดับสูงขึ้นไป และมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันอย่างที่กล่าวมา ในกรณีในพื้นที่จังหวัดชลบุรีนี้ยังมีปัจจัยหนึ่งที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ก็คือ ผู้มีอิทธิพล ซึ่งมีชื่อเสียงในระดับประเทศดังจะเห็นได้จากผลการวิจัยของเวียงรัฐ เนติโพธิ์ เรื่อง เจ้าพ่อในทัศนะของข้าราชการ ฝ่าย ปกครอง และตำรวจโดยการสำรวจความคิดเห็น จากนายอำเภอทั่วประเทศ เรื่องรายชื่อเจ้าพ่อ ในสังคมไทย ทั้งอดีตและปัจจุบัน ผลปรากฏว่าผู้มีรายชื่อติดอันดับหนึ่ง คือ นายสมชาย คุณปลื้ม แห่งจังหวัดชลบุรี และสำหรับผลการสำรวจที่เป็นคำตอบของสารวัตรใหญ่ทั่วประเทศ ระบุว่า อันดับหนึ่ง ก็คือ นายสมชาย คุณปลื้ม แห่ง จังหวัดชลบุรีเช่นกัน

ซึ่งผู้มีอิทธิพลนี้เป็นตัวจักรใหญ่สำคัญที่จะชี้ผลการเลือกตั้งตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้านได้ เพื่อให้เป็น
 เครือข่ายในการเลือกตั้งต่อไปซึ่งในความสัมพันธ์นี้ดังกล่าว ได้เขียนเป็นแผนภาพของความสัมพันธ์ได้ดังภาพที่
 5.1-1 ในความสัมพันธ์ของผู้มีอิทธิพลในระดับชาติก็อาจสังเกตจากกรณีตัวอย่าง เช่น การลาออกของกำนัน
 เปาะ(สมชาย คุณปลื้ม)จากตำแหน่งนายเทศมนตรี เทศบาลตำบลแสนสุข จังหวัดชลบุรี ในครั้งแรกก่อนมีการ
 เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรปี 2535/1 เมื่อเดือนมีนาคม 2535 ทั้งนี้เพื่อออกมาหาเสียงและสนับสนุนผู้ลง
 สมัครเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดชลบุรี ในนามพรรคสามัคคีธรรม แต่การลาออกในนี้ไม่มีการ
 แต่งตั้งคนอื่นเข้ามาดำรงตำแหน่งแทน เพราะรู้ยู่ว่าหลังจากที่มีการเลือกตั้งเสร็จแล้วกำนันกำนันเปาะต้องเข้า
 มาอีกครั้ง เพราะลาออกในครั้งนั้นเป็นการหลีกเลี่ยงกฎหมายเลือกตั้งที่ไม่ให้นักการเมืองท้องถิ่นหาเสียงให้ผู้
 สมัคร (มติชน, 2535) และจากการที่กำนันเปาะให้การสนับสนุนพรรคสามัคคีธรรมในการเลือกตั้งสส. นั้นผล
 ปรากฏว่า ผลออกมาดังนี้คือจากจำนวนผู้สมัคร 12 คน มีส.ส.ได้ทั้งหมด 6 คน เป็นส.ส.พรรคสามัคคีธรรม
 จำนวน 4 คน พรรคเอกภาพ 2 คน โดยเฉพาะในการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมา พรรคชาติไทยซึ่งเป็นพรรคที่นาย
 สนั่นหา คุณปลื้ม และนายวิทยา คุณปลื้ม ซึ่งเป็นลูกชายของกำนันเปาะสังกัดอยู่ จึงคาดว่ากำนันเปาะน่าจะให้
 การสนับสนุนพรรคชาติไทยด้วย และผลจากการเลือกตั้งก็ปรากฏว่าพรรคชาติไทยรับเลือกตั้งทั้งหมดทุกคนที่
 ลงรับสมัคร

สิ่งที่น่าสังเกตจากผลการศึกษาจากแบบสอบถามอีกประการหนึ่ง คือจะเห็นได้ว่า เมื่อสอบถาม
 ถึงพรรคการเมืองที่ทำการเลือก จากการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ผ่านมา เมื่อวันที่ 17
 พฤศจิกายน 2539 นั้น พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 85.0 เลือกพรรคชาติไทย ซึ่งเป็นพรรคเดียวกันกับพรรคที่ได้
 รับเลือกตั้งเข้าไปจริงของทั้งจังหวัด (น่าจะแสดงให้เห็นถึงบทบาทของกำนันกับผลการเลือกตั้งได้ประการหนึ่ง)
 แต่เมื่อถามถึงพรรคการเมืองที่มีนโยบายดีที่สุดในการหาเสียงจากการเลือกตั้ง กลับปรากฏว่าตอบว่าพรรคชาติ
 ไทยเพียงร้อยละ 46.7 ซึ่งในขณะที่เป็นพรรคประชาธิปไตย ร้อยละ 26.7 พรรคชาติไทย 20.0 และพรรคความ
 ห่วงใหม่ ร้อยละ 18.3(ตาราง 4.2-8 และ 4.2-9) ซึ่งจะเห็นได้ว่าถึงแม้นโยบายดังกล่าวจะมีนโยบายดีอย่างไรก็
 ตาม แต่กำนันในจังหวัดชลบุรีก็ไม่เลือก แต่ผลก็คือพรรคที่ได้รับการเลือกเป็นพรรคเดียวกันกับลูกชายของผู้
 มีอิทธิพล

ซึ่งได้ตรงกับงานวิจัย ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของเจ้าพ่อท้องถิ่น หรือผู้มีอิทธิพล ที่ว่า ผู้สมัคร
 รับเลือกตั้งนั้น เพื่อหวังผลคือชัยชนะในทางการเมือง โดยได้รับการสนับสนุนจากเจ้าพ่อ คือแสวงหาแรง

ภาพที่ 5.1-1 : ความสัมพันธ์ทางการเลือกตั้งระหว่าง ผู้สมัครชิง ^{ผู้สมัครชิง}ตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัด และกำนันผู้ใหญ่บ้าน

สนับสนุนทั้งประชาชนโดยตรง และจากผู้มีอิทธิพล การได้รับความสนับสนุนจากเจ้าพ่อซึ่งเพียบพร้อมไปด้วยอุปกรณ์ กำลังคน กำลังเงิน และความนับถือของประชาชนย่อมทำให้โอกาสได้รับเลือกตั้งมีสูงช่วงแรก ๆ นั้น คงเป็นการอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวหรืออาศัยที่รู้จักนับถือหรือมีบุญคุณเป็นการส่วนตัว กับเจ้าพ่อเป็นสะพานไปขอความสนับสนุนดังกล่าวมากกว่าอย่างอื่น

รวมถึงได้นำแนวคิดของสมบัติ จันทรวงศ์ จากการรวบรวมของผาสุก พงษ์ไพจิตร และสังคีต พิริยะสังสรรค์ พบว่า เจ้าพ่อคงจะต้องอาศัยความสามารถในการควบคุมกลไกของรัฐในระดับล่าง หรือในระดับท้องถิ่นเป็นเครื่องมือที่สำคัญ และมีประสิทธิภาพในการนำตัวบุคคลที่ตนสนับสนุนไปสู่ตำแหน่งทางการเมือง

สำหรับธุรกิจประเภทที่ถูกต้องตามกฎหมายของเจ้าพ่อนั้น ปกติแล้วจะมีอยู่มากมายหลายประเภทและแม้จะมีธุรกิจเชิงพาณิชย์ทั่วไปที่ไม่ใช่การผูกขาด แต่ทั้งสองประเภทนี้จะมีลักษณะสำคัญร่วมกันคือเป็นธุรกิจขนาดใหญ่ที่ผู้ดำเนินการสามารถใช้อิทธิพลบางอย่างที่ทำให้การดำเนินงานนั้นเป็นไปอย่างสะดวกสบายหรือปลอดจากคู่แข่งที่จริงจังได้ โดยเฉพาะธุรกิจที่มีลักษณะของการผูกขาด เช่น การได้รับสัมปทานมานั้นสามารถกลายเป็นช่องทางให้เจ้าพ่อสร้าง "บารมี" ในหมู่สมัครพรรคพวกของตนต่อไปได้อีกส่วนธุรกิจเชิงพาณิชย์ทั่วไปนั้น จุดเด่นที่เห็นได้ชัดก็คือมีขนาดใหญ่และให้ผลตอบแทนสูงและรวดเร็ว เช่นถ้าเป็นธุรกิจที่ดินก็ต้องเป็นโครงการใหญ่มาก ๆ ซึ่งในหลาย ๆ กรณีก็จะเป็นการทำธุรกิจร่วมกันกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในระดับสูงเสียเอง เพราะฉะนั้นบทบาททางการเมืองและสังคมจึงเอื้อประโยชน์โดยตรงให้แก่โอกาสทางเศรษฐกิจของเจ้าพ่อ ซึ่งก็กลับเป็นตัวเสริมบารมีทางสังคมและการเมืองต่อเจ้าพ่ออีกทีหนึ่ง

สำหรับธุรกิจประเภทที่ผิดกฎหมายนั้นส่วนหนึ่งถูกกำหนดโดยลักษณะทางภูมิศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น เช่น ถ้าเป็นจังหวัดแถบชายฝั่งทะเลหรือชายแดนก็มักจะเป็นการลักลอบขนสินค้าหนีภาษี หรือถ้าเป็นบริเวณที่มีการทำเหมืองแร่ ก็อาจมีการค้าแร่เถื่อน เป็นต้น หรือถ้าไม่เช่นนั้น ก็จะเป็นธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับอบายมุขโดยตรง เช่น การเปิดบ่อนการพนันห่วยเถื่อนที่สามารถมีได้ทั่วไป ธุรกิจที่ผิดกฎหมายเหล่านี้มักให้ผลตอบแทนสูงและเร็ว

เจ้าพ่อสามารถทำความเข้าใจกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในเขตดังกล่าวได้ เพราะฉะนั้นแม้ว่าจะมีเจ้าพ่อบางส่วนที่สามารถพัฒนาตนเองให้เป็นนักธุรกิจโดยชอบด้วยกฎหมาย (แม้ว่าอาจจะยังคงเป็นธุรกิจที่ต้อง

อาศัยอภิสิทธิ์หรือการผูกขาดอยู่) แต่ก็มีเจ้าพ่ออีกหลายคนที่ยังดำเนินการธุรกิจด้านนี้อีกต่อไปควบคู่กับธุรกิจที่ชอบด้วยกฎหมายตราบเท่าที่ยังสามารถประสานประโยชน์กับเจ้าหน้าที่ของรัฐได้ไม่ว่าจะเป็นในระดับเขตการปกครองเล็ก ๆ เช่น อำเภอหรือจังหวัด เพราะตราบเท่าที่กลไกของรัฐไม่เข้มงวด ธุรกิจประเภทนี้ก็คือแหล่งรายได้ที่สำคัญ แต่ถ้าหากว่ากลไกของรัฐเกิดเข้มงวดขึ้นมาก็สามารถหยุดกิจการไปก่อนได้ นอกจากเป็นแหล่งรายได้ที่ดีแล้ว ธุรกิจที่ผิดกฎหมายบางประเภทก็สามารถถูกนำเข้ามาใช้ประโยชน์ในทางการเมืองได้อีกด้วย เช่น การเป็นเจ้ามือหวยเถื่อน ทำให้เจ้าพ่อมีทั้งมือปืนรับจ้างและเครือข่ายการขายของเถื่อนอยู่ในมือ ซึ่งสามารถจะดัดแปลงนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการหาเสียงได้เป็นอย่างดี เพราะคนขายหวยเถื่อนรายย่อย ๆ นั้นจะรู้จักพื้นที่และตัวบุคคลในพื้นที่ของตนอยู่แล้วในเมื่อบุคคลเหล่านี้จะเป็นต้องพึ่งพาเจ้าพ่อที่เป็นนายหวยใหญ่เพื่อเลี้ยงปากเลี้ยงท้องอยู่แล้ว

ดังนั้นเมื่อฤดูกาลเลือกตั้งมาถึงคนขายหวยเถื่อนเหล่านี้ก็จะไม่มีทางเลือกทางอื่นนอกจากเข้าช่วยเหลือเจ้าพ่อโดยการกลายสภาพเป็นหัวคะแนน คนขายหวยเถื่อนเหล่านี้ไม่เพียงแต่จะประกอบอาชีพของตนตามปกติเท่านั้น แต่ว่าการทำหน้าที่ดังกล่าวยังกลายเป็นการหารายได้พิเศษให้แก่ตนเองอีกด้วย

สำหรับเจ้าพ่อที่พัฒนาตนเองจากธุรกิจที่ผิดกฎหมายไปสู่ธุรกิจที่ถูกกฎหมายนั้น บางคนก็ได้มีการพัฒนาบทบาททางการเมืองของตนไปด้วยพร้อม ๆ กัน กล่าวคือแทนที่จะเป็นเพียงผู้สนับสนุนทางการเมืองในท้องถิ่นตามคำขอของผู้หลักผู้ใหญ่ที่ร้องขอมาหรือเป็นการช่วยผู้สมัครรับเลือกตั้งบางคนเพื่อเป็นการตอบแทนบุญคุณส่วนตัวที่เคยเกื้อหนุนกันมา เจ้าพ่อบางคนก็เข้ามาสู่วงการเมืองเสี่ยงเองหรือไม่ก็เข้าไปมีบทบาทในพรรคการเมืองบางพรรคอย่างเห็นได้ชัดแจ้ง

อย่างไรก็ดีส่วนใหญ่แล้วเจ้าพ่อเหล่านี้มักจะไม่ใช่ไปผูกพันตนเองกับพรรคการเมืองหนึ่งพรรคการเมืองใดโดยเฉพาะ แต่สามารถจะช่วยเหลือให้ความสนับสนุนแก่ผู้สมัครในเขตอิทธิพลของตนของคนที่หลายคน โดยบุคคลเหล่านี้สังกัดพรรคการเมือง ต่าง ๆ กันก็ได้ หรือว่าในการเลือกตั้งครั้งต่อไปเจ้าพ่อคนเดียวเท่านั้นก็อาจหันไปสนับสนุนผู้สมัครจากอีกพรรคหนึ่งก็ได้ แต่ถึงแม้จะไม่เข้าไปมีบทบาทเป็นนักการเมืองเสี่ยงเอง เจ้าพ่อก็สามารถจะมีบทบาททางการเมืองผ่านนักการเมืองในอาณัติของตนหรือที่ตนให้การสนับสนุนให้ได้รับการเลือกตั้งได้อยู่ดี ไม่ว่าจะเป็นการเมืองในระดับท้องถิ่นหรือในระดับชาติ

ในการสนับสนุนทางการเมืองที่เจ้าพ่อให้แก่ทางการเมืองในการลงสมัครรับเลือกตั้งนี้ ปัจจัยที่ขาดไม่ได้ อยู่ที่แรงสนับสนุนของเจ้าพ่อ ไม่ว่าจะเป็นโดยแรงสนับสนุนทางการเมืองหรือโดยการควบคุมคะแนนเสียงในเขตอิทธิพลของตน หากแต่ว่าตัวผู้สมัครรับเลือกตั้งเองก็ต้องเป็นคนที่ดีพอสมควรในสายตาของชาวบ้านด้วย หรือถ้าจะมองจากแง่มุมเจ้าพ่อก็ต้องกล่าวว่าเจ้าพ่อเองก็เลือกที่จะสนับสนุนเฉพาะตัวบุคคลที่มีศักยภาพทางการเมืองอยู่แล้วเหมือนกัน แต่นี่ก็ได้หมายความว่าในการสนับสนุนบุคคลใดบุคคลหนึ่งให้ได้รับการเลือกตั้งของเจ้าพ่อนั้นจะไม่มีส่วนของการกระทำผิดกฎหมายเสียเลย แต่ว่าบทบาททางการเมืองอย่างเปิดเผยของเจ้าพ่อจะลดลงส่วนหนึ่งนั้นอาจเป็นเพราะว่าเจ้าพ่อสามารถมีตัวแทนของตนเข้าไปมีบทบาทนี้ได้อย่างเต็มที่ เช่น การส่งลูกหลานหรือญาติสนิทเข้าไปมีบทบาททางการเมืองโดยตรง แทนที่จะต้องอาศัยนักการเมืองในสังกัดแต่เพียงอย่างเดียวแต่อีกส่วนหนึ่งนั้นอาจสืบเนื่องมาจากการที่เจ้าพ่อได้ประสบผลสำเร็จในการสร้างเครือข่ายทางการเมืองในเขตอิทธิพลของตนให้หยั่งรากลึกลงไปมากแล้วโดยอาศัยการเกื้อกูลอุปถัมภ์เจ้าพ่อในระดับเล็ก ๆ ลงไปให้เข้ายึดกุมตำแหน่งทางการเมืองระดับท้องถิ่นไว้จนหมดสิ้นซึ่งก็ทำให้เจ้าพ่อหมดความจำเป็นที่จะต้องออกมามีบทบาททางการเมืองอย่างเปิดเผยอีกต่อไป

จากผลการศึกษาและวิเคราะห์ที่กล่าวมานั้นก็จะเห็นได้ว่าทั้งปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเมืองต่างก็เป็นปัจจัยที่สำคัญในการดำรงตำแหน่งกำนัน นอกจากนี้ยังคาดว่าทั้งสองปัจจัยที่ยังน่าที่จะมีความสัมพันธ์กัน โดยน่าจะเริ่มจากปัจจัยทางการเมืองเข้ามาดึงดูดให้เข้ามาอยู่ในตำแหน่งก่อน ต่อมาก็อาจเข้ามาหาผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจต่อไป โดยที่กำนันก็จะเริ่มหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจเมื่อมีโอกาส ตั้งแต่ประโยชน์ส่วนตัวและบางครั้งก็เริ่มขึ้นไปถึงระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัดรวมไปถึงระดับชาติก็ได้ ซึ่งจากการสัมภาษณ์และหลักฐานเอกสารและผลงานวิจัยที่ได้ศึกษามานั้น มักจะออกมาในลักษณะที่ว่ามีความสัมพันธ์ของกำนันกับหัวคะแนนในการเลือกตั้งโดยที่หัวคะแนนจะได้รับเงินมาเพื่อแจกให้กับราษฎรในท้องที่ของตนรับผิดชอบถ้าได้คะแนนมากก็จะได้ส่วนแบ่งมาก และความสัมพันธ์ในวงจรของธุรกิจ การประกอบอาชีพที่อาศัยตำแหน่งกำนันเป็นใบเบิกทางในกับตนเอง